

19 TILL REDAKTIONEN AF ÅBO UNDERRÄTTELSE.

Åbo Underrättelser n:o 94, 13. VIII 1861

Åbo Underrättelser innehålla i n:o 83 en artikel, rubricerad »Tidningarne», i hvilken den ärade Redaktionens skänker äfven Litteraturbladet sin upplysta uppmärksamhet.

10 Jag har ingenting att säga om den förvända sammanställning Redaktionens behagar göra af några ur Litteraturbladet lösryckta, delvis förfalskade citationer.

Jag beder blott, i händelse den ärade Redaktionens hederskänsla icke skulle hafva något deremot, om benäget återtagande af en osanning, vid hvilken jag af lätt begripligt skäl måste fästa större vikt, än vid de tidigare, Åbo Underrättelser angående min ringa person innehållit.

Det sanningslösa innebäres i följande Åbo Underrättelsers ord n:o 87 sp. 5 rad. 7–8 nedifr.

– »så veta vi icke, hvad som berättigar hr J. W. S. att fränkänna Finland obestriddliga politiska rättigheter.»

20 Det är den i dessa ord uttalade beskyllning, att jag någonsin eller någonstades i tal eller skrift skulle fränkännt Finland obestriddliga politiska rättigheter, jag ber den ärade Redaktionens såsom sanningslös återtaga.

J. W. S.

20 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 8, augusti 1861

30 HISTORISKA UPPLYSNINGAR OM RELIGIÖSA RÖRELSENA I FINLAND AF MATTH. AKIANDER. V DELEN. H:FORS 1861.

Det är oss en glädje få återtaga vår uppgift vid anmälan af detta arbetes 4:de del, att samma del vore den sista. Uppgiften föranleddes af ett missförstådt uttryck i inledningen. Af närvarande 5:e dels innehåll finnes deremot, att ännu en del, den 6:te, är att förvänta. Båda dessa delar äro egnade åt de pietistiska rörelsernas i landet historia. Redan i denna del fortgå Förf:s skildring och de anförda handlingarne till inemot 1840. Den nästa torde alltså komma att nära beröra samtiden, och Paavo Ruotsalainen och de läror och rörelser, som sammanhånga med hans uppträdande, torde i den komma att intaga ett betydligt rum.

40 De mest framstående ledande personerna i denna del äro: Johan Wegelius, pastor i Pudasjärvi, obehörigen skild från denna befattning, slutligen pastor i Tyrvis, död 1725; Abrah. Achrenius, kapellan i Esse, pastor i Nousis 1753; Gustaf Rancken, sist pastor i Bjerno 1803. Äfven en stadstjenare i Borgå, Henrik Wikström, död 1837, framställes såsom en man, hvilken öfvat mycket inflytande ehuru inom en inskränktare krets.

50 Glädjande är att erfara, att arbetet blifvit ganska mycket spridt. Utom den kunskap om den religiösa utvecklingen hos folket, det meddelar, kan icke betvivlas, att dess läsning skall blifva lärorik äfven för dem, som af liknande rörelser ledas, och afskrämma dem från de villfarelser, hvilkas förderflighet här blottas, stundom genom de af dem gripnas egna bekännelser.

OM FOLKBILDNING OCH FOLKSKOLOR. ETT UTKAST AF O. WALLIN.
H:FORS 1861.

Herr Magister Wallin, som under sitt namn äfven skrifver »folkskol-lärare», är en af de få högre bildade män i vårt land, som af kärlek för folkbildningens sak egnat en tid af flera år åt det anspråkslösa yrket att vara en skolmästare för bondbarn.

Hvad Hr Wallin derföre i denna skrift säger, ledd af sin erfarenhet, förtjenar i hög grad behjertas.

Afhandlingen är delad i följande kapitel: 1. Hvad är allmän folk-bildning? 2. Folkskolans högsta idé; 3. Den Finska folkskolan; 4. Allmogens intresse för en högre bildning; 5. Huru allmogens intresse för en högre bildning genom folkskolan skall väckas; 6. Folkskolan en uppfostringsanstalt förbunden med arbete; 7. Folkskolans undervisningsämnen, klassindelning, läseterminer m. m. 8. Dess inre organisation m. m. 9. Byskolor; 10. Om hemundervisningen.

Vi hafva på annat ställe så utförligt talat om principerna för uppfostran och undervisningen i folkskolan, att vi icke anse oss här kunna ingå i något motiveradt bedömande af Förf:s teori. Hvad folkbildning är? kan i vår tanke icke utredas; ty sjelfva ordet uttrycker blott något relativt – såsom äfven medborgerlig bildning, embetsman-nabildning, fruntimmersbildning o. s. v. Förf. säger: folkbildningen skall vara »allmänt mensklig», »nationel», »sedlig-religiös» och »om-fatta folkets praktiska lefnadsyrken.» Den allmänt menskligen bildning-en inses lätt vara en tom abstraktion. Också inskränkes den af Förf. till: »en klar insigt i människans alla företräden framför djuret, af hennes odödliga själ, af alla hennes förmögenheter och anlag, dem hon erhållit såsom medel att kunna uppfylla sin bestämmelse i egenskap af den fullkomligaste bland alla lefvande varelser på jorden och såsom en medlem af menskligheten.» Så vidt vi förmå inse, är detta en ungefärlig beskrifning på psykologins innehåll. Förf. tillägger väl längre fram, att den sedligt-religiösa bildningen »sammanfaller med den allmänt-menskligen» – men läsaren kan visst icke förstå, att så är. Utgående från denna sväfvande uppfattning af folkbildningen, kan Förf. icke heller komma till någon bestämdhet angående, hvad han kallar Folkskolans högsta idé. Den allmänna »bottenskolan» blandar bort äfven Förf. Folkskolan skall vara en sådan gemensam bottenskola för alla. Det vetande den skall meddela är: »resultaterna af samtidens och nationens högsta vetande.» Folkskolan är derföre »till sin högsta idé *en gemensam bottenskola för allmän nationalbildning.*» Skulle i sjelfva verket en sådan gemensam skolgång komma till stånd – hvarpå dock äfven Förf. icke tror – skulle all vetenskaplig bildning hos ett folk försvinna. Ty denna kan icke börja med »resultaterna», utan med elementerna. Slutanfö-randet är: att folkskolan skall hos sina lärjungar »utbilda *en ren och sann mensklighet*, jemte det han bör söka göra dem till *upplysta och verksamma medlemmar af den nation de tillhöra.*» Samtidens högsta vetande, hvarom Förf. i det föregående talat, kan väl icke komma till folkskolan i annan form än såsom nationens högsta vetande. Men äfven detta är omöjligt; ty samtidens högsta vetande är vetenskap, och vetenskap är icke vetande om vetenskapens resultater. Likaså är »ren och sann mensklighet» blott ett konstens ideal; och äfven konsten ger detta ideal verklighet i en nationel form.

Men vi lemna detta Förf:s sväfvande resonnement, erkännande förtjensten deri, att Förf. gör vetandet, icke någon formel anlagens öfning, till undervisningens ändamål samt i detta hänseende söker

ställa folkskolans mål högt. När Förf. öfvergår till »Den Finska folkskolans» betraktande, söker han visa, att Finska folket på dess närvarande bildningsståndpunkt icke kan fatta skolans högre betydelse och föras till förtroende för densamma, utan att skolan bör genom att meddela äfven undervisning i landtmanna-handslörd bevisa sig vara nyttig. Förf. anser dessa skolor, den egentliga folkskolan och slöjdskolan framdeles kunna skiljas åt. Han motiverar yrkandet vidare dermed, att då lärjungarne till stor del måste lefva skilda från hemmet under fremmande vård, slöjdskolan erbjuder dem en på engång roande och gagnelig sysselsättning under fritimmarne från läsningen. Hvad Förf. tillägger om uppfostran genom arbete till arbete m. m., är härvid utan vikt; ty han medgifver å andra sidan, att undervisningen i slöjd från folkskolans sida är blott en koncession, och förutsätter slöjdskolans framtida skiljande från folkskolan. Likaså synes det betydelselöst, att han framställer handarbetet såsom medel att i folkskolan införa ett »nationellt intresse.» Snickrandet och smidandet är temligen »allmänt menskligt.»

Nämnda yrkande på slöjdundervisning förtjenar nu allt afseende, Förf:s kännedom om allmogens sätt att betrakta skolan borde väl vara säkrare, än de flesta andras. Och likväl skulle vi anse, att den tål pröfning, likasom Förf:s åsigt, att allmogen kan värdera skolan, om denna utgör blott en förberedelseanstalt för skriftskolan. Monne väl någon folkskola i landet saknat lärjungar, om der undervisning meddelats i skrifva, räkna och geografi? Missminna vi oss icke, så förlorade de Ahlmanska skolorna sina lärjungar just då, när de gjordes till katekesskolor. Men huru än härmed förhåller sig; kan slöjdskola förenas med folkskola, och lärjungarne i den förra sysselsättas någon timme på dagen, är detta utan tvifvel en vinning. Förf. vill i alla fall icke göra folkskolan till »ett institut eller någotslags kasernartad pensionsinrättning.» Med rätta anser han, att praktiskt jordbruk icke kan komma i fråga, emedan skolan af brist på lärjungar måste tillslutas den årstid, då jordbruksarbete kan bedrivas.

Förf:s sätt att systematisera undervisningsämnena torde föga af någon godkännas. Men derpå ligger ringa vikt. Den föreslagna lärokursen och läsordningen synes öfverhufvud lämplig. Anmärkas må endast, att då lärokursen antages till *fyra*-årig, indelningen i *två* klasser är blott ett namn, om likväl icke flera än en lärare skola finnas för hvarje skola. Särskilda goda föreskrifter för undervisningssättet hemtade ur Förf:s erfarenhet rekommendera vi till skollärares uppmärksamhet.

FÖRHANDLINGAR VID SKOLLÄRAREMÖTET I BORGÅ ÅR 1860. BORGÅ 1861.

Det är nog sentida dessa Förhandlingar offentliggjordes, och omständigheter hafva föranledt, att äfven vi dröjt med deras anmälade. Detta har dock ingalunda skett af missaktning för deras innehåll. Väl hafva vi sett förhandlingarna omnämnas med en viss nedsättande ton; men vi dela icke den härigenom mera antydda än uttryckta åsigten af de vid mötet fattade beslutens värde.

Tvärtom finna vi för vår del frågorna vara ganska väl valda och deras besvarande öfverhufvud vittna om en fördomsfri anda hos de församlade lärarena samt i de flesta fall om sunda pedagogiska åsikter.

Man har uppgifvit, att mötets medlemmar af anledning, som synes

varit skäl nog, vid slutna sammankomster diskuterat frågorna, så att vid de offentliga sammanträdena för det mesta endast resultaten af dessa diskussioner blifvit framställda och i protokollet ingått. Hvad som kallas »Förhandlingar» utgör sålunda med få undantag blott en sammanfattning af flertalets eller allas samstämmade åsigter. Vål förlorar framställningen derigenom i intresse, och det ena eller andra yttrandet framstår otillräckligt motiveradt. Men i vår tanke äro besluten i de flesta fall så beskaffade, att de tala för sig sjelfva.

Hit höra flera yrkanden med afseende å lästimmarnes antal, läroämnen och metod. Så anses lästimmarnes antal böra förminskas för lägsta klassen i H. Elementarskolorna och undervisningen på densamma böra ske utan lexläsning; modersmålets grammatik böra vara den första; läsning af Finska böra genast införas i skolor, der Svenskan är undervisningsspråk – och tvärtom. Åsigten, att Ryska språkundervisningen utgör ett väsentligt hinder för en riktig fördelning af läroämnena, uttalas, och det ansågs, att ansökning borde ske om valfrihet mellan Grekiska och Ryska. Med rätta förkastas fyrdelningen på gymnasiernas högsta klass, och mötet uttalade sig mot lärandet af statistik, natur- och statsrätt, mekanik, fysiologi, mineralogi och geognosi i elementarläroverken samt likaså mot all yrkesundervisning såsom i landtmäteriet. Förening af gymnasium och högre elementarskola förordas afgjort. Vidare påyrkas en kontrollerad frihet i val af läroböcker och äfven någon frihet för skolkollegierna att ordna lärokurs och läseordning. Ett antal nu begagnade läroböcker utmönstras såsom olämpliga.

Detta är allt ganska praktiska frågor och svar. Mötets åsigter öfver Lägre Elementarskolans inrättning anse vi mindre giltiga – kanske hellre mera outhärdliga. Det kan endast gillas, att mötet bestämdt yrkar på denna skolas bestämelse, att vara en borgarskola. Men hvarför skall då första klassen i densamma utgöra en förberedelseklass för lärdomsskolan? Eger icke denna borgarskola samma rätt som lärdomsskolan, att af inträdande lärjungar fordra god innanläsning – och endast detta? Äfven för mötets föreställning synes det hafva sväfvat, att någonstades en »bottenskola» måste finnas. Utan tvifvel finnes den, der innanläsning, läsa och förstå, läres; men icke kan den förläggas i borgarskolan med mera skäl, än i lärdomsskolan.

Det har gjort mötet bekymmer, huru på H. Elementarskolan tvåårs kurser skola kunna undvikas på 3:e och 4:e klassen. Ingenting är lättare, än att på 3:e klassen göra kursen ettårig. Man gör den nemligen tvåårig på 1:a klassen. D. v. s. man ger sig god tid med den första undervisningen. Man får då jemna och väl förberedda lärjungar för den strängare läsningen på skolans öfriga klasser. Att kursen blir tvåårig på 4:e klassen är i sin ordning. Mötets medlemmar hafva ansett, att lärjungarne på gymnasii högsta klass borde hafva färre förhörstimmar, för att få tid till sjelfstudium. Vi tro, att härmed kan börjas från H. Elementarskolans 4:e klass, med ungdom af 14 å 16 års ålder. Men det är i vår tanke orätt, att skicka lärjungarne ur skolan, för att sköta dessa studier. Det blir då osäkert, huru tiden användes. Låt dem läsa under lärarens tillsyn. Sådant går förträffligt med två afdelningar på samma klass: den ena läser medan den andra förhöres, dock hellre halfva dagar i vaxling, än hela och halfva timmar. Vi erinra i sammanhang härmed, att man just icke behöfver afspruta på lästimmarna i skolan, endast hemläsningen inskränkes. Tyvärr har om den icke blifvit fråga på hvarken Åbo eller Borgå stifts läraremöten.

Med tystnad böra vi icke förbigå mötets så verkliga kloka yttranden

angående fruntimmersskolorna. Det enda, vi i dessa yttranden sakna, är yrkandet på en manlig föreståndare för dessa skolor. Det är fullkomligt i sin ordning, att en föreståndarinna handhafver den närmare disciplinära vården. Men undervisningens ledning kan hon icke besörja. Väl bör hvarje lärare i en skola åtnjuta något utrymme för sin öfvertygelse om det i undervisningen rätta. Men hvarje läroanstalt skall också hafva sin gifna ordning, hvilken läraren måste underkasta sig. Det är öfver den, läroanstaltens föreståndare skall vaka. Och vi tro, för ett fruntimmer blir det alltid omöjligt att i detta hänseende leda herrar magistrar vid en fruntimmersskola.

10

I förbigående må vi tillägga, att vi icke kunnat öfvertyga oss om det ätta i äfven Borgå-mötets åsigt, att skolföreståndare böra tillsättas på tre år. Sålunda motarbetas just denna kontinuitet och konsekvens i skolans ordning, hvars upprätthållande utgör en skolföreståndares främsta åliggande.

20

Mötet i Borgå har afvisat förslaget om en centralstyrelse för Elementarläroverket – vi tro, välbetänkt. Uniformitet och centralisation äro i sig sjelfva föga önskvärda, isynnerhet för ett folk, för hvilket de icke kunna utgöra medel till en kraftfullare politisk verksamhet. Frihet till en mångsidigare utveckling utgör deremot utan vidare ett godt. Ett förslag af professor Akiander till en särskild skolstyrelse för stiftet, sammansatt af biskopen såsom ordförande och af fyra medlemmar, tillsatta på förslag af stiftets skollärare, vann pluralitetens af mötets medlemmar bifall. Men oaktadt mötet sålunda ansåg stiftsstyrelser ändamålsenliga, var man likväl ense om gagnet af indigenaträtternas försvinnande.

30

Af det anförda finnes, att, såsom vi redan nämnt, både en liberal anda och en berömlig praktisk klokhets gjort sig gällande i flertalet af mötets beslut. Liberaliteten bevisar sig äfven deri, att i flera fall reglementerandet ansågs betydelselöst, men lärarens goda vilja och insigt för hufvudsak. Allvarligt förordas därför äfven inrättandet af lärareseminarium och normalskola.

40

När vi i detta blad refererade öfver Skolläarmötets i Åbo förhandlingar, kunde vi mot vår öfvertygelse icke i lika grad loforda de åsikter, som der gjorde sig gällande. Vi underkastade ett och annat yttrande en ogillande kritik. Som vanligt sårade detta; och ett par af Åbo stifts lärare (anonyme naturligtvis) uppträdde med svaromål, hvari de icke kunde underlåta att taga undertecknads moraliska menniska och hela publicistiska verksamhet i tillbörlig upptuktelse. Det finnes ingen så stor stackare, som, om han blott kan få en skriftlig mening tillsammans, icke anser sig berättigad taga sig denna frihet. Den, hvars opus i detta blad lofordas, han har väl vanligen den godheten att icke harmas deröfver – om nemligen ingen enda anmärkning stört loftalet. Men har detta skett, då kan sådant af inga loford uppvägas; då kan redaktionen bereda sig på att få höra, hvem och hvad den egentligen är. Detta elände är i den »inhemska litteraturen» allmän ordning.

50

SYSTEMATISK SAMLING AF UTDRAG UR GÄLLANDE FÖRFATTNINGAR, HÖRANDE TILL ECCLESIASTIK- OCH SKOLSTATERNES UTI STORFURSTENDÖMET FINLAND – AF FREDRIC EKMAN. II TITELN, BEFORDRINGAR. ÅBO 1861.

I denna andra del af Samlingen bortfaller den af Ref. i detta blad tadlade, i arbetets förra del följda indelningen efter de särskilda

presterliga värdigheterna. Förf. anför här författningar rörande 1:o befordran i allmänhet, 2:o återbesättandet af embeten och tjänster, 3:o val, 4:o tillträddandet af embeten och tjänster. Äfven underafdelningen i Artiklar, Kapitel och Momentar är synnerligen redig och åtminstone så uttömmande, att föga någon punkt torde kunna tilläggas, hvaröfver upplysning i boken saknas. Isynnerhet denna andra del torde genom sitt innehåll blifva ett vademecum för alla dem inom de ifrågavarande staterna, som ännu vänta sig befordran.

10

UTKAST TILL FINSK SATSLÄRA AF AXEL GABRIEL CORANDER. WIBORG 1861.

Arbetet skall enligt Förf:s uppgift hafva utgått från en afsedd recension öfver Yrjö Koskinen's »Svenska språkets Satslära», i hvilken Förf. anser origtigheter förekomma, som han här sökt att rätta. Och emedan Y. K:s Satslära verkligen är svår för nybegynnare, har Hr Corander i detta Utkast velat gifva en lärobok för skolan.

Vi hafva verkligen icke haft ledighet att anställa jmförelse mellan de båda skrifterna, en jmförelse som också endast skulle föra till en lång relation, emedan vi icke kunna tillmäta oss något afgörande i de frågor, öfver hvilka Förf. tänka olika. Att Hr Corander icke lyckats tillfredsställande förklara en del talesätt hafva vi vid skriftens genomseende funnit. Så t. ex. skilnaden i bruket af Inessivus och Adessivus; likaså mellan bruket af Elativus och Illativus såsom betecknande orsak. Dock vi måste öfverlemnna bedömandet här af åt dem, hvilka sak Finska språkets syntax är, och som ensamma kunna innehafva den samlade kunskap om talesätt i språket, på grund af hvilken regeln kan uppställas. Vi hafva dock bort anmäla boken till skollärares uppmärksamhet, erkännande förtjensten af hvarje allvarligt bemödande att utreda modersmålets lagar.

20

30

KURS I FRANSKA LITTERATURENS HISTORIE MED FRASER OCH HÄNVISNINGAR TILL GUINCHARDS OCH OLDES GRAMMATIKALISKA LÄROBÖCKER AF LRN. KUOPIO 1861.

Vi befara, att denna bok fått en origtig titel. Förf. afser nemligen på engång att gifva gymnasister en lärobok i Fransk litteraturhistorie, hvilket läroämne enligt Skolordningen skall på Franska föredragas, och att göra denna lärobok till en excercitiebok för öfversättningar till Franskan. Det ena ändamålet har gjort intrång på det andra. Men den rigtigare titeln hade utan tvifvel varit: Öfversättningskurs från Svenska till Franska, tillika en repetitionskurs i Fransk litteraturhistoria. Såsom titeln nu lyder, väcker den anspråk, hvilka icke af bokens innehåll motsvaras. Kanske har Förf. också för mycket bemödat sig att i den Svenska ordställningen gifva en anvisning till öfversättningen, så att äfven språket lidit och här och der blifvit osvenskt. Vi betvifla dock icke, att den skall kunna med nytta för öfversättningsöfningar begagnas. Äfven af litteraturhistorie innehåller den mer än Guds gåfvor för ett gymnasium. Ty det är väl det mest förvända stadgande, att Fransk litteraturhistorie skall specielt studeras af elever, hvilka förblifva totalt okunniga om Sverges litteraturhistorie – att icke tala om Tysklands, som dock ligger vårt lands bildning vida närmare än den Franska. Det är väl för en ordinär Finne temligen likgiltigt, om

40

50

han äfven lefver och dör utan att känna herrar *La Fare, Lainez* m. fl. ens till namnet. Och annat än namnet har icke heller Förf. att bjuda på.

J. V. S.

21 OM TIDEN FÖR STILLESTÅNDETS UTGÅNG FÖRE SLAGET VID WIRTABRO.*

10 *Litteraturblad n:o 8, augusti 1861*

*En aktad landsman, som flerfaldigt bevisat verksamt deltagande för den inhemska litteraturen, skrifver från staden Wiäsniki i Ryssland: »Under min tjenstetid i Petersburg gjorde jag bekantskap med f. d. Ryska Generalstabsofficern, numera verkliga statsrådet I. Liprandi, hvilken jag då ofta hörde berätta om Finska kriget 1808–9, hvori han hela tiden hade deltagit. När jag derföre ur skriften, *Bidrag till femtioåriga minnet af Döbeln och Björneborgarena* sid. 8 noten 15

20 erfor, att utgifvaren hoppades, det den derstädes anförda berättelsen om duellen mellan Blum och Liprandi »skulle utverka en sannfärdig berättelse om händelsen» vände jag mig i bref till Liprandi, bilade en öfversättning af nämnda not och uppmanade honom att berigtiga den deri förekommande version, erbjudande mig att blifva medlare för offentliggörande af hans genmäle på Svenska.»

»Samma tillfälle begagnade jag, för att efterkomma en dylik uppmaning, som den föregående, af professor F. Cygnæus i *Bilder ur förgångna tidens lif* sid. 190, bedjande verkliga statsrådet Liprandi upplysa äfven denna omständighet, och för att få tviflet så mycket bestämdare häfvet, stälde jag min fråga så kategoriskt som möjligt.»

30 »Några veckor derefter erhöll jag till svar: häftet N:o 1 af bilagde handlingar, rörande tilldragelserna före striden vid Wirta bro, samt häftet N:o 2, ett genmäle af Liprandi med afseende på duellen. Jag har öfversatt dessa uppsatser till Svenskan, så godt min upptagna tid det medgifvit.» — — —

Det är sagde häfte N:o 1, vi här meddela, betygande den ärade Insändaren vår synnerliga tacksamhet för den välvilja, han genom dessa uppsatser meddelande behagat bevisa vårt blad. Det återopade häftet N:o 2 skall i nästa nummer införas.

Red.

40

22 BEMÖTANDEN.

Litteraturblad n:o 8, augusti 1861

I månadsskriften Mehiläinen har Hr Q. anställt sina påminnelser vid innehållet i vår artikel om »Finska förhållanden och Svenska pressen.»

Äfven dessa Hr Q:s påminnelser hvila delvis på en egenmäktig, mot ordalag och sammanhang stridande tydning af våra ord. Men Förf. är

50 en hederlig motståndare. Han lemnar motiverna oantastade. Han tillägger oss icke andra ord, än de, som uttryckligen stå i vårt blad att läsa. Han ljuger icke, han smädar icke såsom en samvetslös liga.

Bland de fem punkter, under hvilka Hr Q. uppställer sina påminnelser, angå de tre senare blott allmänna satser rörande en del tidningar, den politiska frihetens förhållande till det materiela välståndet och